

แนวทางการบริหารและการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานเพื่อเพิ่มคุณค่าการใช้งาน

ศรวิภา ธิตีธังกูร* และ พรพรรณ วีระปรียากร

Design and Management Guidelines for Enhancing Monument Utilization

Srivipa Thitithangkoon* and Pornphan Verapreyagura

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 12121

Faculty of Architecture and Planning, Thammasat University, Rangsit Campus, Klong Luang, Prathumthani 12121, Thailand.

*Corresponding author. E-mail address: sa_oar@hotmail.com (S. Thitithangkoon)

Received 10 January 2007; accepted 19 March 2008

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะทางกายภาพอนุสรณ์สถานและการบริหารจัดการอนุสรณ์สถาน เพื่อการกำหนดแนวทางการบริหารและการออกแบบอนุสรณ์สถานเพื่อเพิ่มคุณค่าการใช้งาน ทำการศึกษาโดยเก็บข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามกับนักท่องเที่ยว ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง และ ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบดูแลอนุสรณ์สถาน ร่วมกับการสำรวจกายภาพด้านที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ องค์ประกอบของพื้นที่ และสถาปัตยกรรม พบว่า การเพิ่มคุณค่าการใช้งานของอนุสรณ์สถานประกอบด้วย 2 แนวทางหลัก คือ (1) แนวทางการบริหารและการจัดการองค์กรแบบมีส่วนร่วมภายใต้โครงสร้างรวมระหว่างรัฐและเอกชนที่เน้นการบริหารจัดการโครงสร้างองค์กร บุคลากร การกำหนดงบประมาณในอนาคตและการพัฒนาการท่องเที่ยว และ (2) แนวทางการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานแบบ 3 ประสาน ประกอบด้วยการวางแผนโครงการ การวางแผนบริเวณ และการออกแบบรูปแบบสถาปัตยกรรม โดยแนวทางทั้งสองต้องดำเนินการร่วมกัน

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารและการออกแบบ; อนุสรณ์สถาน; คุณค่าการใช้งาน

Abstract

The aim of this research was to study the relationship between elements and physical environment of monuments, as well as methods of managing monuments in order to provide design and management guidelines for enhancing monument utilization. The study was conducted by using questionnaires with tourists and people in the area, interviewing with chief officers, as well as surveying location and physical features of the monuments, area use and architectures. It was found that to increase monument utilization, the following two guidelines should be followed: (1) guidelines for management of cooperative organization focusing on organizational structure, personnel development, budget allocation and tourism development; (2) guidelines for triangulated design of monuments, comprising project programming, site planning and architectural design. In order to achieve an increase in monument utilization, the above two guidelines should be implemented simultaneously.

Keywords: Design and management guidelines; Monument; Monument utilization

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยและอีกหลายประเทศในโลกให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางวัฒนธรรมในการปลูกสำนึกทางการศึกษาและเป็นหลักในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (กองโบราณคดี, 2533) ซึ่งในบรรดาทรัพยากรทางวัฒนธรรมเหล่านี้ อนุสรณ์สถานจัดเป็นหนึ่งในทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญตามนัยดังกล่าว การสร้างอนุสรณ์สถานของประเทศไทยมุ่งเน้นคุณค่าทางความงามทางประวัติศาสตร์ การสืบทอดอารยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแสดงออกถึงสำนึกในคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ณ ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์อันควรจดจำหรือเป็นบทเรียนที่ควรค่าแก่การศึกษา (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529) ขณะเดียวกันอนุสรณ์สถานยังสามารถช่วยเพิ่มรายได้ จากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (สวितรี, 2543) เหตุนี้หลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยพยายามนำข้อมูลทางการตลาดมาใช้ควบคู่กับการพัฒนาและการบริหาร

พื้นที่บริเวณอนุสรณ์สถานมากขึ้น ทั้งในส่วนของพื้นที่เพิ่มพื้นที่ใช้สอยกิจกรรมที่หลากหลาย (กตัญญู, 2545) อย่างไรก็ตาม การกระทำดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ เพื่อป้องกันผลกระทบเชิงลบต่างๆ มิให้เกิดขึ้นกับอนุสรณ์สถานและชุมชนใกล้เคียง ดังนั้น การพัฒนาและปรับปรุงอนุสรณ์สถานจึงต้องปรับปรุงทั้งกายภาพ และระบบการบริหารจัดการพื้นที่ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่ออนุสรณ์สถานอย่างแท้จริง ส่งผลที่ดีต่อภาพลักษณ์ของเมือง การตระหนักถึงประวัติศาสตร์ของประชาชน รวมทั้งช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สามารถเพิ่มรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีข้อมูลเชิงวิชาการทั้งในและต่างประเทศที่สามารถยืนยันได้ว่าการดำเนินการเช่นใดเป็นการดำเนินการที่ดีที่สุดที่ส่งผลดีต่อการเพิ่มคุณค่าให้กับอนุสรณ์สถาน จึงนำมาสู่ความสำคัญของการวิจัยภายใต้คำถามในการวิจัยที่ว่า "การออกแบบและการบริหารกายภาพอนุสรณ์สถานที่เหมาะสมกับชุมชนไทยควรเป็นเช่นไร ตลอดจน

มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอะไร และเกี่ยวข้องอย่างไร”

จากนัยข้างต้น นำมาสู่การกำหนดวัตถุประสงค์และกรอบการดำเนินการวิจัย เริ่มตั้งแต่การศึกษาลักษณะองค์ประกอบและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของอนุสรณ์สถาน ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ การแบ่งเขตพื้นที่ บทบาทและความสำคัญของพื้นที่การศึกษา องค์ประกอบของพื้นที่ ได้แก่ เส้นทางและจุดหมายตา การศึกษาสถาปัตยกรรมทั้งวัสดุ สี รูปแบบอาคาร และองค์ประกอบอาคาร การศึกษาวิธีการบริหาร และการจัดการอนุสรณ์สถาน อันประกอบด้วยการบริหารจำนวน บุคลากร และความรับผิดชอบ มาตรฐานการดำเนินงาน ค่าใช้จ่าย การบริการและกิจกรรม (ฐานันดร, 2545) การศึกษาความเหมาะสมและความพึงพอใจของผู้ใช้อาคาร และพื้นที่ภายในบริเวณอนุสรณ์สถานเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ การบริหารและการจัดการ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพและการบริหารอนุสรณ์สถาน และการกำหนดเป็นแนวทางการบริหารและการออกแบบอนุสรณ์สถานที่เพิ่มคุณค่าการใช้งาน ทั้งนี้ในการวิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะอนุสรณ์สถานประเภทอนุสาวรีย์ ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยอุทยานวีรชนค่ายบางระจัน พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย อนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ และอนุสรณ์สถาน) 4 ตุลา เนื่องจากทั้ง 4 อนุสรณ์สถานเป็นพื้นที่ที่มีปัจจัยทางกายภาพแตกต่างกัน สามารถนำมาซึ่งผลการวิจัยที่สามารถประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้

อย่างไรก็ตามเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการวิจัย ได้นิยามอนุสรณ์สถานและคุณค่าการใช้งานไว้ ความว่า “อนุสรณ์สถาน หมายถึง อนุสรณ์สถานประเภทอนุสาวรีย์ เฉพาะในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยที่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ เหตุการณ์เชิงประวัติศาสตร์ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การวางผังเมือง หรือสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น มีอาคารสิ่งก่อสร้าง ถนนหนทาง และหรือองค์ประกอบอื่น ๆ รวมอยู่ในพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์นั้น ส่วนคุณค่าการใช้งาน หมายถึง ความสามารถของอนุสรณ์สถานในการตอบรับการใช้งาน ซึ่งพิจารณาได้จากจำนวนนักท่องเที่ยว กิจกรรมและ การใช้งานพื้นที่”

วัตถุประสงค์และวิธีการ

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณในลักษณะการวิจัยเชิงสำรวจ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยจึงเป็นอนุสรณ์สถานในภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย อุทยานวีรชนค่ายบางระจัน พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย อนุสรณ์สถาน ปรีดี พนมยงค์ และอนุสรณ์สถาน) 4 ตุลา ซึ่งได้มาจากการเลือกอนุสรณ์สถานที่มีลักษณะแตกต่างกัน ในด้านวัตถุประสงค์การก่อสร้าง ขนาดพื้นที่ รูปแบบอาคารประกอบและองค์การที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ

ประชากรการวิจัย คือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในอนุสรณ์สถานทั้งหมดที่จำแนกออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ได้แก่ ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่อนุสรณ์สถาน นักท่องเที่ยว และประชาชนในบริเวณใกล้เคียง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจึงประกอบด้วย ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่อนุสรณ์สถาน จำนวน 4 คน ที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย พื้นที่ละ) คน ขณะที่นักท่องเที่ยวและประชาชนในบริเวณใกล้เคียง

กลุ่มละ 233 คน รวม 433 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายตามสัดส่วนขนาดพื้นที่ ภายใต้หลักการการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามแนวคิดของ Yamane () 9 3) ที่ช่วงความเชื่อมั่น 95 ความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ โดยเป็นนักท่องเที่ยวในอุทยานวีรชนค่ายบางระจัน และพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย พื้นที่ละ 5 คน นักท่องเที่ยวในอนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ และอนุสรณ์สถาน) 4 ตุลา พื้นที่ละ 35 คน และเป็นประชาชนในบริเวณใกล้เคียงอุทยานวีรชน ค่ายบางระจัน และพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย พื้นที่ละ 5 คน ประชาชนในบริเวณใกล้เคียงอนุสรณ์สถาน ปรีดี พนมยงค์ และอนุสรณ์สถาน) 4 ตุลา พื้นที่ละ 35 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ตัวผู้วิจัยและกล้องถ่ายภาพสำหรับการสำรวจกายภาพพื้นที่ ส่วนแบบสอบถามใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวและประชาชนในบริเวณใกล้เคียง ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยวและประชาชนในบริเวณใกล้เคียง การใช้งานอนุสรณ์สถาน ความเหมาะสมและความพึงพอใจในการใช้งานอนุสรณ์สถาน รวมทั้งสิ่งที่ควรได้รับการปรับปรุงการใช้งาน ทั้งนี้แบบสอบถามผ่านการวิเคราะห์คุณภาพ ทั้งด้านความตรงตามเนื้อหา และตามโครงสร้าง และความเที่ยงด้วยการวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องภายใน แบบสัมภาษณ์ใช้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหาร หรือเจ้าหน้าที่อนุสรณ์สถาน ประกอบด้วยข้อมูลส่วนตัวของผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่อนุสรณ์สถาน การออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถาน และการบริหารอนุสรณ์สถาน ซึ่งแบบสัมภาษณ์นี้ผ่านการวิเคราะห์คุณภาพด้านความตรงตามเนื้อหา ด้วยการวิเคราะห์ความสอดคล้องของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

จากการกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยชุดตัวแปรสำคัญ 3 ชุดหลัก ได้แก่ ชุดที่) ปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะทางกายภาพอนุสรณ์สถาน ได้แก่ ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ องค์ประกอบของพื้นที่ และสถาปัตยกรรม ชุดที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการอนุสรณ์สถานหรือสถาปัตยกรรม ได้แก่ หลักการบริหาร จำนวนบุคลากร และความรับผิดชอบ มาตรฐานการดำเนินงาน ค่าใช้จ่าย การบริการและกิจกรรม และชุดที่ 3 แนวทางการบริหาร และการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานเพื่อเพิ่มคุณค่าการใช้งาน โดยตัวแปรชุดที่) และชุดที่ 2 มีความสัมพันธ์ในลักษณะต่างกำหนดซึ่งกันและกัน ซึ่งความสัมพันธ์ของชุดตัวแปรดังกล่าวส่งผลต่อการกำหนดตัวแปรชุดที่ 3 ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจึงใช้เทคนิควิธีการหลายอย่างประกอบด้วย)) การวิเคราะห์การแบ่งเขตพื้นที่ด้วยหลักการทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ เส้นทางและจุดหมายตา รูปแบบอาคาร ลักษณะกลุ่มอาคาร องค์อนุสาวรีย์ อาคารประกอบ ภูมิทัศน์ และองค์ประกอบภูมิทัศน์ ที่สัมพันธ์กับกิจกรรมในพื้นที่ 2) การวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงเนื้อหาและจำนวนเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กร วิธีการบริหาร และการจัดการอนุสรณ์สถาน จำนวนบุคลากร และความรับผิดชอบ มาตรฐานการดำเนินงานในแต่ละช่วงเวลาที่มีสัมพันธ์กับอัตราค่าเข้าชม การกำหนดงบประมาณ การบริการที่รวมทั้งรูปแบบการประชาสัมพันธ์ และจำนวนบุคลากรที่ให้บริการ 3) การวิเคราะห์ความเหมาะสมและความพึงพอใจของผู้ใช้อาคารและพื้นที่ภายในบริเวณอนุสรณ์สถานเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ การบริหารและการจัดการ ซึ่งใช้หลักสถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (Sd) ค่าความสัมพันธ์

(correlation) การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม (F-test)

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารและการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานเพื่อเพิ่มคุณค่าการใช้งาน ประกอบด้วยแนวทางการบริหารและการจัดการองค์แบบมีส่วนร่วม ภายใต้โครงสร้างรวมระหว่างรัฐ และเอกชน และแนวทางการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานแบบ 3 ประสาน ซึ่งขยายความได้ดังนี้

แนวทางการบริหารและการจัดการองค์แบบมีส่วนร่วมภายใต้โครงสร้างรวมระหว่างรัฐและเอกชน

เป็นการบริหารและการจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมในเชิงบริหารจัดการร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน โดยภาครัฐซึ่งมีศักยภาพด้านเงินทุนและงบประมาณจะดำเนินหน้าที่ในลักษณะหน่วยประสานทางด้านกายภาพเกี่ยวกับการออกแบบการตกแต่งปรับปรุงพื้นที่ การจัดรูปแบบพื้นที่ การจัดป้ายและการทำสื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน่วยงานภาครัฐ 3 องค์การ ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัด/ส่วนตำบล และผู้รับผิดชอบโดยตรงในพื้นที่อนุสรณ์สถาน ขณะที่ภาคเอกชนทั้งในส่วนที่เป็นมูลนิธิและสมาคมที่มีศักยภาพในด้านการบริหารและการจัดการ จะดำเนินบทบาทหน้าที่ในลักษณะจัดการและประสานงานทั้งนอกและในพื้นที่ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการติดต่อประสานงานกับองค์กรภายนอก การเผยแพร่และนำเสนอข้อมูลการจัดการ และทำงานประสานดำเนินการที่มีแนวโน้มว่าควรเป็นการจัดงบประมาณแบบเบ็ดเสร็จรายปี แต่ทั้งนี้ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างต้องร่วมกันรับผิดชอบจัดการภายในพื้นที่เกี่ยวกับการบริการนักท่องเที่ยว ทั้งในส่วนของการพักและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน การกำหนดสัดส่วนจำนวนเจ้าหน้าที่ต่อพื้นที่ การจัดการความสะอาด การจัดการความปลอดภัย การตรวจสอบดูแลซ่อมแซมส่วนที่เสียหายชำรุด และการจัดพื้นที่ที่สามารถสนองกิจกรรมต่างๆ ได้ ซึ่งสามารถพิจารณาในภาพรวมได้จากรูปที่ 1 อย่างไรก็ตาม อนุสรณ์สถานจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน (ศุภลักษณ์, 2547) ภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 ที่ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติฯ ระบุให้โบราณสถานเป็นอสังหาริมทรัพย์โดยอายุ หรือลักษณะการก่อสร้าง หรือหลักฐานประวัติศาสตร์ อันเป็นประโยชน์ทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี (พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535) แต่ในความเป็นจริง อนุสรณ์สถานเป็นสถานที่เกิดใหม่ เพื่อการรำลึกถึงเหตุการณ์หรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา จึงไม่มีซากโบราณสถาน โบราณวัตถุ ส่งผลให้การดำเนินการจัดการภายในพื้นที่อนุสรณ์สถานถูกดำเนินการโดยผู้ถือครองที่แตกต่างกันไป เช่น อนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจัน เมืองการบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ เน้นกิจกรรมและการ

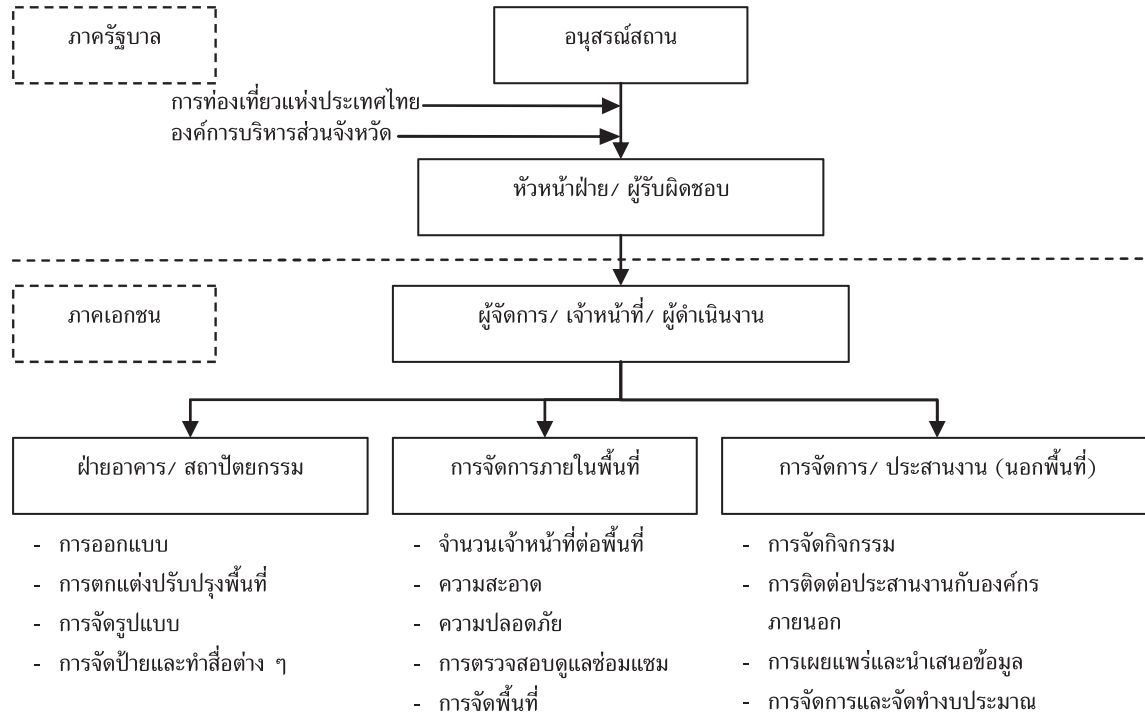
ใช้สอยพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และ สนับสนุนกิจกรรมชุมชนบริเวณใกล้เคียง ส่วนอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา เมืองครุภาคเอกชนคือ มูลนิธิ 14 ตุลา เป็นผู้รับผิดชอบ (มูลนิธิ 14 ตุลา, 2533) ดำเนินการต่างๆ เพื่อเลี้ยงตัวเอง เน้นกิจกรรมเพื่อสังคมเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้โบราณสถานประเภทอนุสรณ์สถานจึงขาดข้อกำหนดหรือข้อบัญญัติที่สามารถควบคุม และสนับสนุนการดำเนินการภายในพื้นที่โดยตรง จึงควรมีการจัดตั้งองค์กรหรือคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนขององค์กรต่างๆ เพื่อร่วมกันกำหนดบรรทัดฐาน และแนวทางที่เหมาะสมสำหรับอนุสรณ์สถานอย่างแท้จริงต่อไป

แนวทางการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานแบบ 3 ประสาน

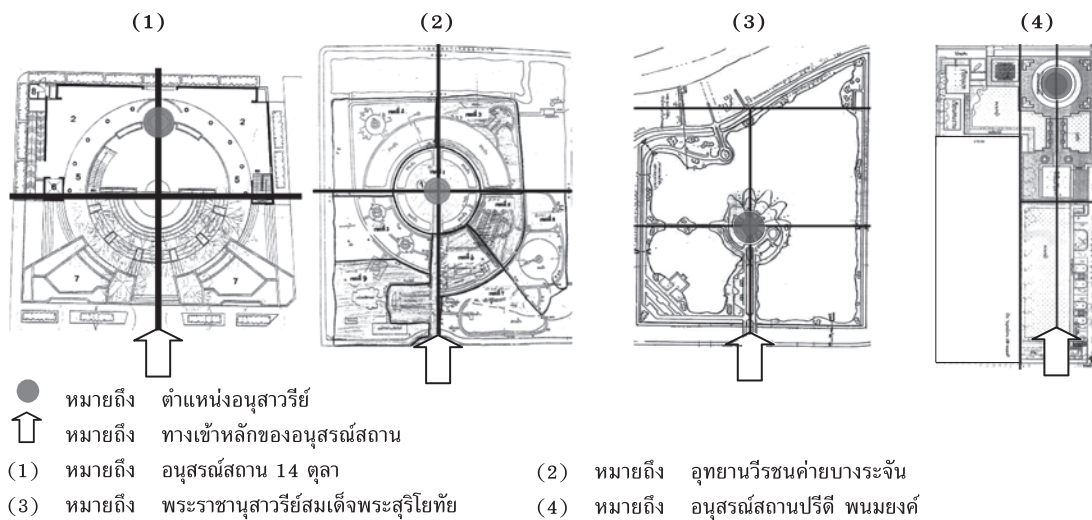
แนวทางการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานแบบ 3 ประสานเป็นการออกแบบพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่บริเวณอนุสรณ์สถาน ที่ประสานกันระหว่าง การวางแผนโครงการ การวางแผนผังบริเวณและการออกแบบรูปแบบสถาปัตยกรรมให้สัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพ กล่าวคือ การวางแผนโครงการมุ่งเน้นที่การกำหนดองค์ประกอบหลักของอนุสรณ์สถานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลัก ในการจัดสร้างอนุสรณ์สถานที่ต้องการให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งการสักการะอนุสาวรีย์และการจัดกิจกรรมพิเศษ (มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 40.00-61.40) ทั้งนี้ในการวางแผนโครงการในส่วนของการกายภาพ ซึ่งประกอบด้วย องค์อนุสาวรีย์ อาคารประกอบและที่ว่างโล่ง ต้องมีความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว มีองค์ประกอบเสริมของอนุสรณ์สถาน เช่น พิพิธภัณฑ (มีความสำคัญ ลำดับที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 44.60-58.60) ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก และร้านอาหาร (มีความสำคัญลำดับที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 23.80-34.30) โดยวางแผนโครงการองค์ประกอบต่างๆ ด้วยหลักการแบบยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้งานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงได้หลายรูปแบบทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ที่สำคัญต้องสอดคล้องกับองค์ประกอบเชิงสังคมหรือท้องถิ่นและความรู้สึกเป็นเจ้าของของคนในชุมชนร่วมด้วยจึงจะเกิดคุณค่าในตน ส่วนการวางแผนผังบริเวณ เนื่องจากอนุสรณ์สถานเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แสดงถึงความเป็นมาของเมือง การวางแผนผังบริเวณจึงต้องส่งเสริมความสำคัญของพื้นที่ ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพและการบริหารอนุสรณ์สถานกับองค์ประกอบอนุสรณ์สถานจึงต้องมี ซึ่งในการวิจัยพบว่า ลักษณะทางกายภาพและการบริหารอนุสรณ์สถานกับองค์ประกอบอนุสรณ์สถานมีความสัมพันธ์อยู่ในช่วงระหว่าง 0.13-0.47 ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และเพื่อให้ภาพลักษณ์ของพื้นที่เด่นชัดขึ้น การจัดตำแหน่งองค์ประกอบและการสร้างความต่อเนื่องจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องคำนึงถึง เพราะส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกและเกิดการรับรู้คุณค่าอนุสรณ์สถานมากขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) ทั้งนี้ในการวิจัย การวางแผนผังเริ่มจากการวางตำแหน่งอนุสาวรีย์ ซึ่งเป็นจุดหมายตาหลักของอนุสรณ์สถาน ควรให้อยู่ในตำแหน่งที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากทางเข้าหลัก โดยไม่มีสิ่งแวดล้อมกีดขวางแนวสายตา (Kostof, 1992) อนุสาวรีย์จึงต้องตั้งอยู่บริเวณจุดศูนย์กลางของพื้นที่และสอดคล้องกับรูปร่างและการกำหนดทิศทางการเข้าออกของพื้นที่ประกอบกัน ดังรูปที่ 2

ส่วนการกำหนดพื้นที่กิจกรรม จากการวิจัยพบว่า พื้นที่ที่เกิดกิจกรรมมากที่สุด คือ บริเวณระหว่างทางเข้าหลักจนถึงอนุสาวรีย์ ดังรูปที่ 2 แบบที่ (1) (2) (3) (4) และบริเวณจากลานจอดรถถึงอนุสาวรีย์ การกำหนดพื้นที่กิจกรรมจึงควรเริ่มจากการจัดพื้นที่บริเวณดังกล่าวให้เกิดประเภทของกิจกรรมมากที่สุด ด้วยการจัดพื้นที่สำหรับ

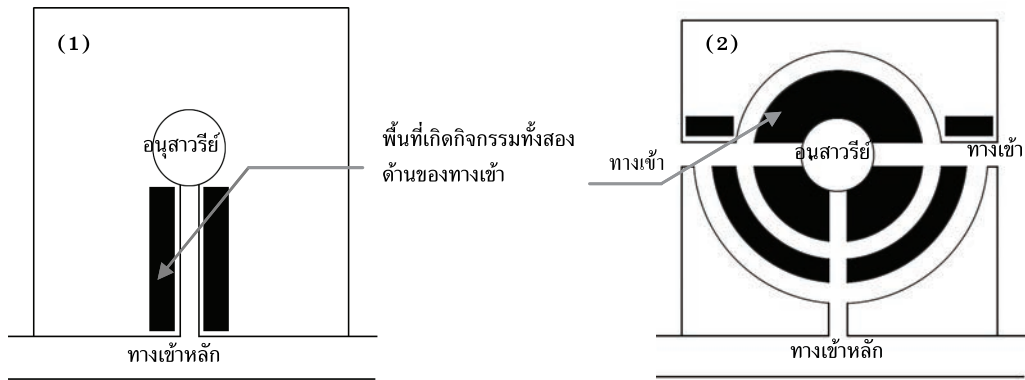
ตั้งร้านขายของที่ระลึก แต่มีจุดหมายตาหรือเส้นทางที่นำไปสู่จุดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นจุดกระจายกิจกรรมไปในบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งกำหนดพื้นที่กิจกรรมด้วยการวางรูปแบบของเส้นทางและการจัดพื้นที่จอดรถ ดังรูปที่ 3 แบบที่ (2) ก็สามารถเพิ่มพื้นที่กิจกรรมได้

รูปที่ 1 โครงสร้างองค์กรระหว่างภาครัฐและเอกชน

รูปที่ 2 การวางตำแหน่งอนุสาวรีย์ในพื้นที่รูปทรงต่างๆ

รูปที่ 3 การจำลองพื้นที่กิจกรรมระหว่างทางเข้าหลักถึงอนุสาวรีย์ กรณีอนุสาวรีย์อยู่กึ่งกลางพื้นที่

สำหรับการกำหนดที่วางรอบอนุสาวรีย์ ต้องมีทิศทางนำไปยังอนุสาวรีย์เพื่อสร้างความรู้สึกรับรู้พื้นที่ที่ชัดเจนมากขึ้น (Moughtin, 1992) ดังนั้น การออกแบบจึงต้องออกแบบให้พื้นที่เปิดโล่งมุ่งตรงสู่ออนุสาวรีย์ โดยอาจใช้ต้นไม้ ทางเดินเล็ก ๆ หรือผนังอาคารที่สำคัญบางหลังเป็นตัวกำหนดขอบเขต พร้อมทั้งจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์รอบ ๆ ให้สัมพันธ์กันเพื่อสร้างความต่อเนื่องระหว่างพื้นที่และใช้จุดอ้างอิงภายนอก เช่น น้ำพุ หอนาฬิกาหรือรูปประติมากรรมเป็นจุดเด่นเชื่อมโยงพื้นที่ (Moughtin, 1992) รวมทั้งใช้วัสดุหรือองค์ประกอบอาคารที่มีรูปแบบเหมือนกันกระตุ้นความรู้สึกต่อพื้นที่ในเรื่องของสัญลักษณ์และความหมายของสถานที่ จัดลักษณะกลุ่มอาคาร วางอาคาร ให้สัมพันธ์กับอนุสาวรีย์ เชื่อมต่อมุมมองหรือความรู้สึกของนักท่องเที่ยวด้วยการใช้วัสดุโทนสี หรือการจัดแต่งที่มีความใกล้เคียงสอดคล้องกับอนุสาวรีย์ การจัดอาคารควรจัดแบบกระจายไปตามบริเวณต่าง ๆ เพื่อให้มีการใช้งานได้ทั่วพื้นที่ แต่ก็ต้องเชื่อมต่อกันด้วยทางเท้า ชุมทางเดินหรือถนนภายในอนุสรณ์สถาน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545) ส่วนกรณีที่อนุสรณ์สถานมีพื้นที่จำกัด ไม่สามารถจัดอาคารแบบกระจายได้ ควรเน้นอาคารเดี่ยวที่แบ่งการใช้งานแต่ละประเภทไว้ภายในอาคาร เพื่อเป็นการประหยัดพื้นที่ในการจัดสร้างเมื่อเทียบกับกรณีแรก นอกจากนี้ ระบบการสัญจรอนุสรณ์สถานส่วนใหญ่มักกำหนดเส้นทางเดินรถเป็นวงกลมรอบอนุสาวรีย์ เพื่อความสามารถในการมองเห็นและส่งเสริมอนุสาวรีย์ให้เป็นจุดเด่นของพื้นที่ ดังนั้น ในการกำหนดรูปแบบของการสัญจรประเภทรถยนต์ จึงต้องคำนึงถึงระยะทางระหว่างทางเข้าหลักถึงอนุสาวรีย์และพื้นที่จอดรถ เพราะพื้นที่ระหว่างบริเวณดังกล่าวสามารถใช้เป็นพื้นที่กิจกรรมได้ดี และสำหรับพื้นที่จอดรถในจุดต่าง ๆ ควรเน้นให้นักท่องเที่ยวเดินเท้าเข้ามาสักการะอนุสาวรีย์ เพื่อให้ได้บรรยากาศเปิดรับมุมมองและองค์ประกอบของพื้นที่ก่อนถึงลานอนุสาวรีย์ รวมทั้งเกิดความปลอดภัยต่อผู้ทำกิจกรรม ณ บริเวณดังกล่าวด้วย นอกจากนี้การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น สัญลักษณ์ป้ายแสดงข้อมูลพื้นที่สำหรับจอดรถจักรยาน รวมทั้งวัสดุพื้นผิวทางเดินทางจักรยานหรือทางรถยนต์ ต้องแสดงถึงความแตกต่างในการเข้าถึงพื้นที่และประเภทของการใช้งาน โดยอาจเปลี่ยนประเภทวัสดุ โทนสีหรือการทำคลื่น เพื่อให้เกิดการสังเกต (ระหัตถ์, 2543) ส่วนการออกแบบรูปแบบสถาปัตยกรรม ในการวิจัยสามารถจำแนกการจัดรูปแบบสถาปัตยกรรมได้ 3 ส่วน คือ ภูมิสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรม

และสถาปัตยกรรมภายใน โดยทุกส่วนต้องสัมพันธ์กันด้วยรูปแบบและวัสดุการก่อสร้างและสอดคล้องต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้ คือ 1) ภูมิสถาปัตยกรรมซึ่งประกอบด้วยอนุสาวรีย์และองค์ประกอบภูมิทัศน์โดยอนุสาวรีย์ที่พบในปัจจุบันมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามลักษณะใช้งาน อนุสาวรีย์ประเภทที่ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ มักมีรูปแบบอนุสาวรีย์ในลักษณะรูปเหมือนบุคคลขนาดใหญ่กว่าของจริงในอิริยาบถต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นท่าทางระหว่างเกิดเหตุการณ์ หรืออิริยาบถทั่วไป เช่น นั่ง ยืน (ดังรูปที่ 4) ดังนั้น การจัดองค์ประกอบภูมิทัศน์จึงต้องใช้รูปแบบสีเส้นและวัสดุที่กลมกลืนกับองค์ประกอบอื่น ๆ ของพื้นที่ เพื่อให้เกิดเอกลักษณ์เป็นที่จดจำของนักท่องเที่ยว (นักท่องเที่ยวและประชาชนในบริเวณใกล้เคียงพึงพอใจต่อภูมิสถาปัตยกรรม เฉลี่ยร้อยละ 73) 2) สถาปัตยกรรมที่เป็นรูปลักษณะของอาคารประกอบ มีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ (นักท่องเที่ยวและประชาชนในบริเวณใกล้เคียงพึงพอใจการจัดรูปแบบสถาปัตยกรรมในอนุสรณ์สถาน เฉลี่ยร้อยละ 68) จากการสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พึงพอใจในลำดับที่ 1 เกี่ยวกับลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเรือนไทยเดิม (ดังรูปที่ 5) ที่มีหลังคาทรงมะลิสาขชายื่นยาว ขานกว้าง มีปั้นลม กันสาด ใต้ถุนสูง (เฉลี่ยพึงพอใจ ร้อยละ 54.80) การนำมาใช้งานจริงจึงจำเป็นต้องประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่นและสอดคล้องกับรูปแบบพื้นที่อันบริเวณใกล้เคียงด้วย 3) สถาปัตยกรรมภายใน การจัดองค์ประกอบภายในอาคารประกอบ เช่น อาคารพิพิธภัณฑ์ อาคารประวัติศาสตร์ หรืออาคารจัดแสดงต้องจัดให้เกิดการเชื่อมต่อพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกอาคาร เกิดการเชื่อมต่อมุมมองสู่ออนุสาวรีย์ โดยอาจใช้ช่องเปิดหรือส่วนเปิดโล่งใช้ระเบียงหรือพื้นที่เปิดกับอาคาร เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการใช้งาน รวมทั้งช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าใช้งานมากขึ้น อีกทั้งเป็นการช่วยสร้างความเข้าใจในการใช้งานอาคารด้วย (ค่าความสัมพันธ์เท่ากับ 0.42 ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01) อย่างไรก็ตามในการออกแบบ ควรให้เกิดความสอดคล้องขององค์ประกอบร่วมด้วยทั้งในเรื่องของขนาด รูปทรง สีเส้น และวัสดุ เพราะสิ่งเหล่านี้สามารถช่วยเสริมสร้างความหลากหลายให้กับกิจกรรมได้ ทำให้เกิดการดึงดูดนักท่องเที่ยวในหลายช่วงเวลาได้ (ส่วตรี, 2543) รวมทั้งก่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ด้วย

รูปที่ 4 อนุสาวรีย์ในลักษณะรูปเหมือนขนาดใหญ่กว่าของจริงในอิริยาบถต่าง ๆ

รูปที่ 5 สถาปัตยกรรมแบบเรือนไทยเดิม

อภิปรายผลการศึกษา

ภายใต้ความต้องการในการใช้งานพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน และสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กฎหมายฯ ส่งผลให้อนุสรณ์สถานสามารถจำแนกการใช้งานได้ 2 ลักษณะ คือ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และ เพื่อการศึกษาหาความรู้ อย่างไรก็ตาม การใช้งานอนุสรณ์สถานในปัจจุบันไม่ได้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะปัจจัยประกอบหลายประการ เช่น การไม่เข้าใจวัตถุประสงค์การใช้งานของทั้งเจ้าหน้าที่ชุมชนและนักท่องเที่ยว ความไม่ใส่ใจในองค์ความรู้ที่จะได้รับของนักท่องเที่ยวและชุมชนใกล้เคียง การไม่เข้าใจสัญลักษณ์และความต้องการในการนำเสนอข้อมูลของนักท่องเที่ยว รวมทั้งการไม่เข้าใจในความสอดคล้องระหว่างการใช้งานสถาปัตยกรรม และการเปลี่ยนแปลงของช่วงเวลาของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับอนุสรณ์สถาน เช่น ชุมชนหรือสังคมที่อนุสรณ์สถานตั้งอยู่ ส่งผลให้อนุสรณ์สถานขาดรูปแบบและแนวทางที่ชัดเจนที่จะตอบสนองความต้องการของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผลที่ตามมาคือ เกิดการเรียกร้องจากบุคคล ชุมชน หรือสังคมนานาประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความต้องการจะอนุรักษ์พื้นที่อนุสรณ์สถานให้เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ ไม่ต้องการให้มีการเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่ก็ไม่มีแนวทางการบริหารจัดการที่ดีที่จะดูแลอนุสรณ์สถาน หากกำหนดให้เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์

อนุสรณ์สถานจึงกลายเป็นสิ่งต้องห้ามที่จะดำเนินการใด ๆ ผลที่ตามมาคือ อนุสรณ์สถานขาดการดูแลรักษาเพราะไม่มีรายได้ มีองค์กรหลักที่รับผิดชอบหลักเพียงองค์กรเดียว เจ้าหน้าที่ที่ดูแลจึงมีจำนวนน้อย ขณะเดียวกันก็เป็นเจ้าหน้าที่ที่ขาดความรู้ในการดูแลพื้นที่ประวัติศาสตร์ ดังนั้น การวิจัยนี้ จึงมุ่งเน้นการผสมผสานความต้องการของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และ เสนอแนวทางการบริหารและการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานเพื่อเพิ่มคุณค่าการใช้งานในเชิงอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว แดียงดำรงไว้ซึ่งประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม แนวทางที่ได้ไม่ว่าจะเป็นแนวทางการบริหารและจัดการองค์กรแบบมีส่วนร่วม ภายใต้โครงสร้างรวมระหว่างรัฐและเอกชน และ แนวทางการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานแบบ 3 ประสาน จะสัมฤทธิ์ผลได้จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนใกล้เคียงอนุสรณ์สถาน ผนวกกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านค่าใช้จ่าย เนื่องจาก ในแต่ละปีอนุสรณ์สถานไม่มีการเก็บค่าพื้นที่หรือค่าบริการใด ๆ จากนักท่องเที่ยว แต่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็ไม่ก่อประโยชน์ให้กับประชาชนในบริเวณใกล้เคียง ดังนั้น ภาครัฐบาลจึงควรให้ความสนใจต่อการพัฒนาศักยภาพการใช้งานอนุสรณ์สถาน ด้วยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของจังหวัดในรูปแบบของทัศนศึกษา การเปิดโอกาสให้ชุมชนบริเวณใกล้เคียงได้ร่วมบริหารจัดการพื้นที่

อนุสรณ์สถานร่วมกัน ที่สำคัญประชาชนในพื้นที่ควรร่วมกันสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมเห็นคุณค่าของอนุสรณ์สถานในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งมีนัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Childs (1999) ที่กล่าวถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่า หากบุคคลรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่พื้นที่จะสามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีคุณค่าในตนเอง

นอกจากนี้ เมื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปทดลองใช้กับอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจัน เริ่มตั้งแต่การปรับปรุงพื้นที่ สร้างแนวนำสายตาเพื่อดึงดูดให้ผู้คนที่ใช้งานพื้นที่เห็นความสำคัญของพื้นที่ การเพิ่มกิจกรรมเพื่อกระตุ้นความต้องการใช้งานพื้นที่ การปรับปรุงทางเดินเชื่อมและจัดสร้างพื้นที่เพื่อการพักผ่อน การจัดสร้างอาคารที่มีรูปแบบเฉพาะ แต่สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมเดิมเพื่อสนองตอบต่อความต้องการในการใช้พื้นที่ รวมถึงการปรับปรุงทางเดินเชื่อมชุมชนทางเดินรูปแบบแนวรั้ว ลานจอดรถ ร้านขายสินค้าพื้นเมือง การจัดกลุ่มอาคารการจัดภูมิทัศน์ก็พบว่า แม้จะมีการปรับปรุงกายภาพมากเท่าใด หากการบริหารจัดการยังอยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารและการจัดการแบบเดิม (แยกส่วนและสั่งการตามลำดับชั้น) คุณค่าในการใช้งานอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจันก็ไม่แตกต่างจากที่ผ่านมา ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมุ่งเน้นกระบวนการบริหารจัดการอนุสรณ์สถานแบบรวมศูนย์เบ็ดเสร็จ ทั้งในฐานะที่อนุสรณ์สถานเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าทางสังคม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปะและคุณค่าทางอัตลักษณ์เชิงสถาปัตยกรรมประกอบกันขึ้นในลักษณะการวิจัยเปรียบเทียบ อันจะนำมาสู่ยุทธศาสตร์การออกแบบและการบริหารจัดการอนุสรณ์สถานที่ครบถ้วนสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือชุมชนต่อไปได้ในอนาคต

สรุปผลการศึกษา

จากการสำรวจกายภาพพื้นที่อนุสรณ์สถาน การสัมภาษณ์ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบดูแลอนุสรณ์สถาน และการสอบถามจากนักท่องเที่ยวและประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงอนุสรณ์สถานทั้ง 4 พื้นที่ ได้แก่ อุทยานวีรชนค่ายบางระจัน พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย อนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ และอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา สรุปได้ว่า

1) ลักษณะองค์ประกอบและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอนุสรณ์สถานทั้ง 4 แห่ง ควรได้รับการออกแบบองค์ประกอบหลักให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในจัดสร้าง ทั้งการเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งสักการะและจัดกิจกรรมพิเศษ โดยในส่วนของกายภาพ เช่น อนุสาวรีย์ อาคารประกอบ และที่ว่างโล่ง และองค์ประกอบเสริมของอนุสรณ์สถาน เช่น พิพิธภัณฑ์ ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก และร้านอาหาร ควรออกแบบแบบยึดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้งานได้หลายรูปแบบอย่างสอดคล้องกับองค์ประกอบเชิงสังคมหรือท้องถิ่น และ ความรู้สึกเป็นเจ้าของของคนในชุมชน ส่วนการวางผังบริเวณ ควรเน้นการแสดงออกถึงความเป็นมาของเมือง การวางผังบริเวณด้วยการส่งเสริมความสำคัญของพื้นที่และเพื่อให้ภาพลักษณ์ของพื้นที่เด่นชัดขึ้น การจัดตำแหน่งองค์ประกอบและการสร้างความต่อเนื่องจึงต้องคำนึงถึงอย่างสอดคล้องกับแนวคิดของ Lynch (1960)

2) วิธีการบริหารและการจัดการอนุสรณ์สถาน ควรร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพราะภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัดฯ มีศักยภาพด้านเงินทุนและงบประมาณ ขณะที่ภาคเอกชนมีศักยภาพในด้านการบริหารและการจัดการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การติดต่อประสานงานกับองค์กรภายนอก การเผยแพร่และนำเสนอข้อมูล การจัดการและทำงานงบประมาณดำเนินการ แต่ทั้งนี้ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องร่วมกันรับผิดชอบจัดการภายในพื้นที่เกี่ยวกับการบริการ นักท่องเที่ยวทั้งในส่วนของการพักและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน การกำหนดสัดส่วนจำนวนเจ้าหน้าที่ต่อพื้นที่ การจัดการความสะอาด การจัดการความปลอดภัย การตรวจสอบดูแลซ่อมแซมส่วนที่เสียหายชำรุดและการจัดพื้นที่ที่สามารถสนองกิจกรรมต่าง ๆ

3) ความเหมาะสมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและประชาชนในบริเวณใกล้เคียง ส่วนใหญ่คิดเห็นว่า ภาพลักษณ์ของพื้นที่ขึ้นอยู่กับการจัดตำแหน่งองค์ประกอบ และการสร้างความต่อเนื่องให้เกิดความรู้สึก และ เกิดการรับรู้คุณค่าภูมิสถาปัตยกรรมที่เป็นอนุสาวรีย์ และองค์ประกอบภูมิทัศน์จึงต้องมีลักษณะรูปเสมือนจริงของบุคคล มีรูปแบบสีและวัสดุที่กลมกลืนกับองค์ประกอบอื่นของพื้นที่ เพื่อให้เกิดการจดจำ ทั้งนี้นักท่องเที่ยวและประชาชนในบริเวณใกล้เคียงพึงพอใจต่อภูมิสถาปัตยกรรมสูงถึงร้อยละ 73 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาปัตยกรรมแบบเรือนไทยเดิมที่มีหลังคาทรงมะลิสาสูง ชายคายื่นยาว ชานกว้าง มีบันลุ่ม กันสาด และได้ดูสูงรองลงมา คือ พึงพอใจการจัดรูปแบบสถาปัตยกรรมในอนุสรณ์สถาน (ร้อยละ 68) ส่วนสถาปัตยกรรมภายในต้องจัดให้เกิดการเชื่อมต่อพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกอาคาร เกิดการเชื่อมต่อนุ่มมองสู่อุทยานโดยอาจใช้ช่องเปิดหรือส่วนเปิดโล่ง ใช้ระเบียงหรือพื้นที่เปิดกับอาคารเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการใช้งาน

4) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และกำหนดแนวทางการบริหารและการออกแบบอนุสรณ์สถานเพื่อเพิ่มคุณค่าการใช้งาน ซึ่งพิจารณาได้จากจำนวนนักท่องเที่ยว กิจกรรมและการใช้งานพื้นที่ พบว่า การเพิ่มคุณค่าการใช้งานของอนุสรณ์สถาน ประกอบด้วย 2 แนวทางหลัก คือ แนวทางการบริหารและการจัดการองค์ประกอบมีส่วนร่วมภายใต้โครงสร้างรวมระหว่างรัฐและเอกชน ที่เน้นการบริหารจัดการโครงสร้างองค์กร บุคลากร การกำหนดงบประมาณในอนาคต และ การพัฒนาการท่องเที่ยว และ แนวทางการออกแบบกายภาพอนุสรณ์สถานแบบ 3 ประสาน ด้วยการวางแผนโครงการ การวางผังบริเวณและการออกแบบรูปแบบสถาปัตยกรรม โดยแนวทางหลักทั้งสองต้องดำเนินการร่วมกัน เริ่มจากการปรับปรุงองค์ประกอบอนุสรณ์สถานส่วนที่เป็นส่วนหลัก จัดแนวนำสายตาบริเวณทางเข้าหลักเพื่อให้เกิดความชัดเจนในความสำคัญของพื้นที่ ร่วมกับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมในพื้นที่โล่งบริเวณที่เกิดกิจกรรมเป็นประจำ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ใช้งานเพิ่มขึ้น จากนั้นปรับปรุงพื้นที่ใกล้เคียงให้สามารถก่อเกิดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามการใช้งาน โดยกระทำไปพร้อมกับการบริหารและการจัดการองค์ประกอบ แต่ทั้งนี้การดำเนินการต้องคำนึงถึงบทบาทและความสำคัญของอนุสรณ์สถานในส่วนปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ หรือ การให้ความหมายทางสังคมและคุณค่าทางเศรษฐกิจที่มีต่อชุมชนใกล้เคียงร่วมด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในการให้ทุนสนับสนุนการวิจัยตามโครงการทุนวิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ด้านมนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์ ประจำปี 2544

เอกสารอ้างอิง

กัตติญญ หอสมุดสิมา (2545) 2 แนวทางการพัฒนาทางกายภาพบริเวณรอบอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) 2 การท่องเที่ยวและการต้อนรับนักท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

กองโบราณคดี (2533) 2 ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี กรุงเทพมหานคร บริษัทวิทยุพัฒนา จำกัด

ฐานันดร สีหะเนน (2545) 2 ระบบบริหารจัดการทรัพยากรกายภาพสำหรับโรงงานในเครือซิเมนต์ไทย วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มูลนิธิ 4 ตุลา (2533) 2 การก่อสร้างอนุสรณ์สถาน 4 ตุลา. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2544 , จาก <http://www.4tula.com>

ระหัตร์ โจนประดิษฐ์ (2543) 2 ความรู้เบื้องต้นของการออกแบบชุมชน กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (5 เมษายน 2535) 2 ราชกิจจานุเบกษา 3 () 2

มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะโบราณคดี (2529) 2 คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทโบราณสถาน กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศุภลักษณ์ อัครางกูร (2544) 2 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวขอนแก่น ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์คลังนานาวิทยา

สาวิตรี พิณฑวงศ์ (2543) 2 โบราณสถานกับการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Hills, M2 () 999) 2 *Parking spaces: A design, implementation, and use manual for architects, planners and engineers* New York: McGraw, Hill

Kostof, S2 () 992) 2 *The city assembled* London: Thames & Hudson

Lynch, K2 () 933) 2 *The image of the city* Cambridge: The MIT Press

Moughtin, J2 () 992) 2 *Urban design: Street and square* Oxford: "Jutterworth" rchitecture

Yamane, T2 () 93) 2 *Statistics: An introduction analysis* (3rd ed) New York: Harper & Row, Publishers, Inc